

prof. Ing. Ľudmila Lipková, CSc.
Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave
lipkova@euba.sk

Regionálna politika Európskej únie

1 Definícia regionálnej politiky EÚ

Regionálna politika predstavuje jednu z najvýznamnejších politík Európskej únie. Jej úlohou je vyrovnávať disproporcie v dosiahnutej úrovni hospodárskeho rozvoja jednotlivých regiónov únie. Končným cieľom regionálnej politiky je vytvorenie podmienok pre rovnomerné osídlenie jednotlivých regiónov a rovnomerný rozvoj ekonomických aktivít v menej rozvinutých oblastiach.

V období vzniku EHS členské štáty nevenovali regionálnemu rozvoju takú pozornosť, ako je tomu v súčasnosti. Rímska zmluva, prijatá v roku 1957 - zmluva na základe ktorej vzniklo Európske hospodárske spoločenstvo, nezahŕňa problematiku regionálnej politiky. Iba v jej preambule je stanovená požiadavka zabezpečenia harmonického rozvoja a zníženia rozdielov v hospodárskom rozvoji jednotlivých regiónov, najmä ekonomicky zaostalejších. Hospodársky vývoj a prehĺbovanie spolupráce viedlo medzi členmi dnešnej Európskej únie k potrebe zakotviť otázky regionálnej politiky do jej základných dokumentov. Základné princípy regionálnej politiky sú súčasťou Zmluvy o Európskej únii (Maastrichtskej zmluve) prijatej v roku 1992 a Jednotného európskeho aktu prijatého v roku 1985.

V roku 1985 vtedajšie Európske spoločenstvá preskúmali tendenciu vo vyrovnávaní rozdielov v dosiahnutej ekonomickej úrovni jednotlivých regiónov v členských štátoch ES. Zistili, že rozdiely medzi jednotlivými regiónmi sa nezmenšujú, ale naopak, že dochádza k prehĺbovaniu rozdielov v dosiahnutej úrovni. Ekonomická úroveň v bohatých regiónov sa zvyšovala rýchlejšie ako v regiónoch chudobných. Preto sa vtedajšie Európske spoločenstvá rozhodli venovať oveľa väčšiu pozornosť zmene štruktúry v zaostalejších regiónoch.

Rozdiely medzi jednotlivými regiónmi, ktorých je v súčasnosti v Európskej únii 222, sa s rozširujúcim počtom členov v únii prehľbovali. V dôsledku rozširovania Európskej únie, sa toto integračné zoskupenie stalo heterogénnym celkom a musí čeliť vážnym problémom v rozvoji jednotlivých regiónov. Niektoré rozšírenia dnešnej Európskej únie znamenali jej

„schudobnenie“. Druhé rozšírenie Európskeho spoločenstva v roku 1981 o Grécko a následne tretie rozšírenie ES o Španielsko a Portugalsko znamenalo zvýšenie podielu hospodársky zaostalých regiónov na celkovom území spoločenstva. Iba posledné rozšírenie Európskej únie v roku 1995, keď sa jej členmi stali tri hospodársky rozvinuté štáty – Fínsko, Rakúsko a Švédsko - viedlo k zvýšeniu priemernej ekonomickej úrovne únie.

2 Chronológia vývoja regionálnej politiky EÚ

Politika sociálnej a ekonomickej kohézie sa vyvíjala v jednotlivých etapách budovania Európskej únie nasledovne:

1957: Rímska zmluva, zakladajúci akt Európskeho hospodárskeho spoločenstva, sa priamo odvoláva na nevyhnutnosť posilnenia jednoty ekonomík členských štátov a na potrebu zredukovania rozdielov medzi regiónmi.

1958: Vznik prvých dvoch štrukturálnych fondov: Európsky sociálny fond (ESF) a Európsky poľnohospodársky zabezpečovací a garančný fond (EAGF). Tieto dva Fondy sú určené k podpore vytvárania spoločných politík.

1975: Ako následok pričlenenia Dánska, Írska a Veľkej Británie k EÚ bol založený Európsky regionálny rozvojový fond (ERDF). Má za cieľ pomôcť regiónom postihnutým úpadkom priemyslu a vyrovnáť značnú finančnú podporu udelenú poľnohospodárstvu členských štátov. ERDF po prvý krát zavádza pojem "redistribúcie" medzi rozvinutými a zaostávajúcimi regiónmi spoločenstva.

1986-1987: Španielsko a Portugalsko vstupujú do Únie. So zámerom pomoci pre stredozemné oblasti Francúzska, Talianska a Grécka, na prekonanie konkurencie pochádzajúcej z nových členských štátov, boli po prvý krát vypracované koordinované akcie dlhodobejšieho rozvoja. Približne 6,6 miliónov euro bolo venované týmto regiónom v rokoch 1986 až 1992.

Vytvorenie Spoločného trhu v 1986, spôsobovalo určité problémy krajinám južnej Európy. Z tohto dôvodu sa v roku 1987 Jednotným európskym aktom zavádza nový pojem do zmluvy: ekonomická a sociálna kohézia. Zameriava sa predovšetkým na pomoc najmenej rozvinutým krajinám Spoločenstva v snahe čeliť výzve Spoločného trhu.

1988 : Predstavitelia štátov a vlád prijímajú na návrh Prezidenta Komisie Jacques Delorsa akčný plán umožňujúci zdvojnásobiť finančné zdroje štrukturálnych fondov v rokoch 1987 až 1992.

1989 : Odštartovanie prvej reformy štrukturálnych fondov. Reforma schválila princíp viacročného plánovania; stanovuje prioritné ciele rozvoja a zriaďuje partnerstvo tak so štátmi ako aj inými ekonomickými a sociálnymi subjektmi.

1992 : Predstavitelia štátov a vlád sa rozhodujú posilniť až do roku 1999 štrukturálne opatrenia - pomoc Spoločenstva zaostalým regiónom je zdvojnásobená.

1993 : Zmluva o Európskej únii vstupuje do platnosti. Ekonomická a sociálna súdržnosť štátov EÚ sa stáva primárnym cieľom únie.

1995 : S pristúpením Fínska a Švédska sa pole pôsobnosti Štrukturálnych fondov rozširuje. Do úvahy sa vzal rozvoj veľmi málo zaľudnených oblastí dvoch nových členov.

1999: 24. a 25. marca, predstavitelia štátov a vlád na summite v Berlíne, prijímajú druhú reformu štrukturálnych fondov. Prioritné ciele sú redefinované a zredukované do troch skupín, zatiaľ čo finančné prostriedky sú nasmerované v prospech najmenej rozvinutých regiónov a sociálnych skupín.

3 Základné princípy regionálnej politiky EÚ

Základnými princípmi, ktorými sa riadi regionálna politika, sú princíp koncentrácie, princíp partnerstva, princíp doplnkovosti, princíp subsidiarity a princíp programovania.

Princíp koncentrácie vyžaduje sústredovať prostriedky štrukturálnych fondov Európskej únie do najproblémovjších regiónov. Na základe stanovených kritérií EÚ sú za zostávajúce oblasti považované regióny úrovne NUTS II. (Nomenclature des unités territoriales statistiques – nomenklatúra územných štatistických jednotiek), ktorých HDP na jedného obyvateľa v parite kúpnej sily nepresahuje 75% priemeru EÚ.

Princíp partnerstva obsahuje požiadavku aktívnej účasti príslušných orgánov všetkých stupňov na príprave, uskutočňovaní a monitorovaní výsledkov projektov, ktoré sú súčasťou programov regionálnej politiky a sú spolufinancované z prostriedkov štrukturálnych fondov. Členské štáty Európskej únie majú vybudované orgány regionálnej samosprávy, ktoré koordinujú regionálny rozvoj. Rovnaká úloha čaká i kandidátske štáty. Okrem samosprávnych regionálnych orgánov by sa mali vytvoriť aj regionálne rozvojové agentúry, ktoré môžu pôsobiť ako sekretariáty regionálnych programov EÚ.

Princíp doplnkovosti znamená, že prostriedky z rozpočtu Európskej únie dopĺňajú finančné prostriedky národných štátov a jednotlivých regiónov. Financovanie z národných prostriedkov prostriedky EÚ nenahrádzajú ale ich iba dopĺňajú.

Princíp subsidiarity znamená, že zodpovednosť za efektívne využitie prostriedkov EÚ sa posúva čo najbližšie k realizátorom navrhovaného projektu, kde je možné najpresnejšie zohľadniť miestne podmienky realizácie projektu. Za jednotlivé projekty sú zodpovedné jednotlivé národné a regionálne orgány.

Princíp programovania zdôrazňuje integrovaný viacročný prístup, t.j. plánovanie. Tento princíp sa v rámci Európskej únie uplatňuje a kandidátske štáty musia tiež pripraviť Regionálne rozvojové plány, na základe ktorých bude spolu s orgánmi EÚ vypracovaný Program podpory Európskej únie a príslušné operačné plány.

* * *

Finančná podpora regionálnej politiky vyžaduje sústredenie na najproblémovjšie regióny na území členských štátov EÚ, aktívnu spoluprácu na všetkých úrovniach, vytváranie viacročných regionálnych rozvojových plánov a dopĺňovanie prostriedkov z rozpočtu EÚ, nie nahrádzanie verejných výdavkov jednotlivých štátov. Tieto princípy sa uplatňujú podľa rozhodnutí Rady EÚ a musia byť premietnuté do právneho a inštitucionálneho rámci krajiny, ktorá je príjemcom podpôr. Zabezpečiť je treba i prostriedky pre spolufinancovanie.

Regionálna politika je EÚ chápaná ako jedna z najvýznamnejších politík. Má integrujúcu viacodborovú povahu a vyžaduje si aktívnu spoluúčasť ústredných orgánov, regionálnych orgánov a konkrétnych príjemcov.

4 Štrukturálne fondy Európskej únie

Nástrojmi na realizáciu regionálnej politiky sú štrukturálne fondy EÚ: Európsky sociálny fond, Európsky poľnohospodársky zabezpečovací a garančný fond, Európsky rozvojový regionálny fond, Finančný nástroj na usmerňovanie rybolovu. V súvislosti s regionálnou politikou sa často uvádza i Kohézny fond, ktorý nie je štrukturálnym fondom v pravom slova zmysle, pretože nebol vytvorený na zabezpečenie ekonomických zmien v regiónoch, ale na vyrovnávanie ekonomickej úrovne vtedajších štyroch najzaostalejších štátov Európskej únie - Grécka, Írska, Portugalska a Španielska.

Význam štrukturálnych fondov, prostredníctvom ktorých sa financujú opatrenia smerujúce k vyrovnávaniu úrovni rôznych regiónov, sa postupne zvyšuje. V súčasnosti sa vyčleňuje na regionálnu politiku z rozpočtu EÚ viac ako jedna tretina prostriedkov z rozpočtu Európskej únie. Začiatkom 90. rokov 20. storočia zo spoločného rozpočtu smerovalo na štrukturálne operácie iba necelých 14% výdavkov.

Cieľom štrukturálnych fondov, ako hlavného nástroja európskej regionálnej a štrukturálnej politiky, je zníženie rozdielov medzi regiónmi EÚ. Pomoc z rozpočtu EÚ smeruje priamo k národným alebo regionálnym orgánom, ktoré sú zodpovedné za riadenie rozvojových programov. Ich beneficianti musia orgánom EÚ predložiť kvalitne pripravené projektové dokumenty. Poskytnuté finančné príspevky sú nenávratné. Výdavky spojené s regionálnym rozvojom sú po schválení projektu až do výšky 75% hradené z rozpočtu EÚ. Využitím týchto prostriedkov sa vytvárajú okrem iného i nové pracovné príležitosti.

Štyri pôvodne najchudobnejšie krajiny Európskej únie Grécko, Írsko, Portugalsko, a Španielsko sa v súčasnosti výškou príjmu na obyvateľa približujú bohatým štátom. V polovicu 80. rokov dosahovala u nich priemerná úroveň príjmu na 1 obyvateľa 65% priemernej úrovne Európskej únie. Za jednu dekádu sa zvýšila úroveň príjmu v najchudobnejších štátoch na priemernú úroveň dosahujúcu 75% priemernej úrovne Európskej únie. Najväčšie úspechy vo vyrovnávaní dosiahol Írsko, ktorého priemerná úroveň v súčasnosti dosahuje 113% úrovne EÚ. Rozdiely v príjmoch na jedného obyvateľa sa však neznižujú. 25 najbohatších regiónov zvýšilo tento ukazovateľ zo 140% na 142% priemeru EÚ, v najchudobnejších regiónoch stúpila priemerná úroveň príjmov z 53% na 55%. I v niektorých bohatých štátoch EÚ sa nachádzajú chudobné regióny. Najväčším problémom EÚ zostáva nezamestnanosť. Na trhu práce sa zvyšuje regionálna nerovnováha. Zatiaľ čo regióny s nízkou mierou nezamestnanosti ju naďalej znižujú, situácia v regiónoch s vysokou úrovňou nezamestnanosti sa naďalej zhoršuje. Tvorba nových pracovných príležitostí a pokračujúce znevýhodňovanie štruktúrne slabých regiónov patrí k najnaliehavejším úlohám EÚ.

5 Riadenie a kontrola štrukturálnych programov

Hoci štrukturálne fondy vychádzajú z rozpočtu Európskej únie, spôsob, akým sú ich prostriedky vynakladané, spočíva na delení zodpovednosti medzi Európsku komisiu a vládami členských štátov:

- Komisia rokuje a odsúhlasuje rozvojové programy navrhnuté štátmi a udeľuje zdroje ;
- štáty a ich regióny riadia programy, realizujú vybrané projekty a priebežne ich kontrolujú a ohodnocujú ;
- Komisia sleduje priebeh programov, investuje a platí potvrdené výdavky, overuje použité kontrolné systémy ;

Tento systém správy fondov Únie¹, založený na subsidiarite a partnerstve, musí umožniť rýchly a efektívny zákrok. V každom prípade predpokladá prevzatie úlohy a zodpovednosti každým z účastníkov počas realizácie programov až do roku 2006.

2000-2006: Prioritné ciele

Pre periódu programovania 2000-2006, zákonná úprava Štrukturálnych fondov odsúhlasená Radou 21. júna 1999, sústreďuje štrukturálne akcie na tri Prioritné ciele. Európsky regionálny rozvojový fond pôsobí prostredníctvom dvoch Prioritných cieľov zameraných na podporu určených regiónov a zón. Tieto ciele sú nasledovné:

Cieľ 1: sa zameriava na rozvoj a štrukturálne prispôsobenie regiónov s oneskoreným rozvojom . Regióny vyhovujúce Cieľu 1 sú regióny, ktorých úroveň HDP / obyvateľa je nižší ako 75% priemeru EÚ.

Cieľ 2: prestavba regiónov. Cieľ 2 (ktorý zahŕňa predchádzajúce Ciele 2 a 5b pre obdobie 1994-1999) sa sústreďuje na ekonomické a sociálne prebudovanie zón so štrukturálnymi nedostatkami. V období 2000-2006, zóny so štrukturálnymi nedostatkami sú štyroch typov: priemyselné, poľnohospodárske, mestské a závislé od rybolovu.

1.júla 1999, Európska komisia stanovila pre každý členský štát populačný strop vyhovujúci pre Cieľ 2. Napríklad pre Francúzsko tento strop je 18,768 miliónov obyvateľov, čo predstavuje 31,3% celkovej francúzskej populácie. Rozdelenie úverov Cieľu 2 medzi členské štáty bolo uskutočnené na jedinom základe vyhovujúcej populácie. Inak povedané, uvažovalo sa, že každý obyvateľ zvolenej zóny by ťažil z rovnakej úrovne pomoci, to je 41,4 euro (v cenách r.1999) / rok.

¹ Rajčák,M.: Spôsob realizácie regionálnej politiky, Verejná správa, 2002, roč.57, č.4

Cieľ 3: týka sa prispôsobenia a modernizácie politík a národných systémov vzdelania a zamestnania. Združuje predchádzajúce ciele 3 a 4 a približuje sa k nárokom na zamestnanosť vytýčeným v Amsterdamskej zmluve. Cieľ 3 môže zasahovať na celom území Európskej únie okrem regiónov spadajúcich pod Cieľ 1. Berie do úvahy európsku stratégiu pre zamestnanosť a slúži ako oporný rámec pre skupinu akcií v prospech ľudských zdrojov. Je financovaný Európskym sociálnym fondom.

S úmyslom zaviesť nový proces programovania štrukturálnej pomoci, Komisia prijala 1. júla 1999 sériu rozhodnutí o prijatí novej zákonnej úpravy. Na úrovni financovania, stanovila prídely z rozpočtu pre každý členský štát pre každý z troch Prioritných cieľov. Komisia vytvorila zoznam geografických zón vyhovujúcich Cieľu 1 pre periódu 2000-2006, a populačný strop pre zóny zvoliteľné pre Cieľ 2.

Popri týchto troch prioritných cieľov, európske štrukturálne fondy pôsobia v období 2000-2006 v rámci štyroch spoločných iniciatív:

- INTERREG: cezhraničná, medzinárodná a medziregionálna spolupráca orientovaná na stimuláciu rozvoja a územný plán vytvorenia vyrovnaného a harmonického európskeho teritória ;
- URBAN: ekonomická a sociálna rehabilitácia miest v kríze s cieľom zabezpečiť dlhodobý mestský rozvoj ;
- LEADER: rozvoj vidieka ;
- EQUAL: medzinárodná spolupráca pre rozvoj nových praktík boja proti diskriminácii a akejkoľvek nerovnoprávnosti v prístupe na trh práce.

6 Výdavky na štrukturálne fondy a kohézny fond

Štrukturálne fondy a kohézny fond čerpajú približne tretinu zo spoločného rozpočtu. Ako už bolo uvedené tieto prostriedky sú venované na vyrovnanie sociálnej a ekonomickej úrovne jednotlivých regiónov a členských štátov². Ich zdroje sú určené vzhľadom na hierarchiu prioritných cieľov na akcie, ktoré pomáhajú znížiť rozdiel medzi zaostalejšími a rozvinutejšími regiónmi a podporovať rovnosť profesionálnych príležitostí rôznych sociálnych skupín. Výdavky sa realizujú prostredníctvom štyroch štrukturálnych fondov: Európsky regionálny rozvojový fond (ERDF), Európsky sociálny fond (ESF), Európsky

poľnohospodársky zabezpečovací a garančný fond (EAGF) a Finančný nástroj na usmerňovanie rybolovu (FIFG)³.

Európsky regionálny rozvojový fond (ERDF)

ERDF bol vytvorený v roku 1975. Jeho úlohou je znižovať regionálne nerovnosti v Únii ako aj podporiť rozvoj a prebudovanie regiónov.

Pole pôsobnosti ERDF

- V regiónoch spadajúcich pod Cieľ 1 (regióny s oneskoreným rozvojom)
 - * Investície do infraštruktúry, obzvlášť v rámci transeurópskej dopravnej siete (doprava, telekomunikácie a energia),
 - * Materiálne investície do sektorov školstva a zdravotníctva,
 - * Ochrana životného prostredia.
- V regiónoch spadajúcich pod Cieľ 2 (regióny so štrukturálnymi nedostatkami)
 - * Rekultivácia priemyselných miest a degradovaných mestských zón,
 - * Prerušenie izolácie a revitalizácia vidieckych oblastí alebo oblastí závislých od rybolovu pomocou úpravy, renovácie, výstavby, ochrany životného prostredia a investícií do infraštruktúry a vybavenia.
- V skupine regiónov Cieľov 1 a 2
 - * Priame investície do výroby na vytvorenie pracovných príležitostí dlhodobého charakteru,
 - * Pomoc malým a stredným podnikom a miestnemu rozvoju, zvláštna pozornosť je venovaná Teritoriálnym zmluvám pre zamestnanosť,
 - * Posilnenie regionálnych výskumných a rozvojových kapacít.
- Pre celé územie Únie
 - * Ekonomická a sociálna obnova mestských zón, ktoré sa ocitli v problémoch, cez Iniciatívu Urban,
 - * Podpora cezhraničnej, medzinárodnej a medziregionálnej spolupráci , cez Iniciatívu Interreg.

Regionálne rozvojové programy (Operačné programy alebo Jednotné programové dokumenty) sú predstavené členskými štátmi Európskej komisii, aby sa mohli uchádzať o finančnú podporu zo štrukturálnych fondov v rozsahu Regionálnych prioritných cieľov. Spoločnou dohodou medzi kompetentnou autoritou členského štátu a Komisiou sa vytýčia

² De quelle façon l'Union européenne aborde-t-elle les besoins sociaux et régionaux?, Luxembourg, 1996

prioritné akcie a výška finančnej pomoci zo strany Európskej únie. V niektorých prípadoch prijatiu programov predchádza prijatie spoločného podporného rámca, ktorý definuje všeobecnú stratégiu pôsobenia ERDF v niektorých regiónoch členského štátu.

Európsky sociálny fond (ESF)

Poslaním ESF⁴ je predchádzať a bojovať s nezamestnanosťou, rozvíjať ľudské zdroje a podporovať začlenenie nezamestnaných do trhu práce. Pole pôsobnosti ESF pokrýva nasledujúce oblasti: profesionálne začlenenie dlhodobo nezamestnaných, nezamestnaných mladých ľudí a osôb vylúčených z trhu práce, ďalej promotion rovnakých šanci pre všetkých na trhu práce, cez Iniciatívu EQUAL, zvláštne opatrenia na zlepšenie situácie žien na trhu práce, posilnenie systému vzdelávania a formácie, presadzovanie kvalifikovanej kompetentnej pracovnej sily a napokon posilnenie ľudského potenciálu v sektore výskumu a rozvoja.

Európsky poľnohospodársky usmerňovací a garančný fond

Berlínskou zmluvou (z marca 1999), sa politika poľnohospodárskeho rozvoja stáva jedným z nosných pilierov Spoločnej poľnohospodárskej politiky (SPP). EAGF - garancia podporuje súčasne štyri opatrenia pokrývajúce celé územie Európskej únie (predčasný dôchodok, kompenzačné odškodnenie v znevýhodnených zónach, zalesnenie poľnohospodárskych zón, agroenvironment) a šesť ďalších opatrení obmedzených na regióny nepokryté Cieľom 1 (investície do podniku, zamestnanie mladých poľnohospodárov, formácia, lesné hospodárstvo, transformácia a komercializácia poľnohospodárskych produktov, adaptácia a diverzifikácia poľnohospodárskych zón).

EAGF je zložený z dvoch sekcií: sekcia Usmerňovanie a sekcia Garancia (pozri bod 3.3).

V regiónoch spadajúcich pod Cieľ 1, sú tieto opatrenia financované prostredníctvom EAGF - Usmerňovanie okrem vyrovnávacích podpôr, podpôr na predčasný dôchodok, agroenvironmentálnych opatrení a opatrení na rozvoj lesného hospodárstva, ktoré sú financované cez EAGF- Garancia. Mimo zón Cieľu 1, všetky opatrenia sú zabezpečené prostredníctvom EAGF - Garancia.

Nástroj na usmerňovanie rybolovu

FIFG má za úlohu prispieť k dosiahnutiu rovnováhy medzi zdrojmi sektoru rybolovu a jeho využívaním. Tak isto sa snaží o posilnenie konkurencieschopnosti tohto sektora a rozvoj zón

³ Pišová, E.: Regionální politika a její nástroje, Mezinárodní politika, příloha: Smer EÚ, 2000, roč.24, č.4

⁴ Ungár, J.: Strukturální fondy EÚ a vzdelávání, Aula, 2001, roč.9, č.3

závislých od rybolovu, o modernizáciu loďstva, rozvoj aquakultúry, ochranu morských zón, vybavenie rybárskych prístavov, spracovanie a komercializáciu produktov rybolovu a promotion výrobkov.

Finančný nástroj na usmerňovanie rybolovu financuje podporné opatrenia Spoločnej politiky rybolovu. V regiónoch zvoliteľných pre Cieľ 1, financovanie FIG je integrované do rozvojových regionálnych programov spolu s ostatnými Fondmi. V zónach situovaných mimo cieľových regiónov číslo 1, zásahy FIG sú predmetom zvláštneho financovania.

7 Kohézny fond

Európska únia si stanovila cieľ pozdvihnúť ekonomický a sociálny pokrok a postupne odstrániť rozdiely v životnej úrovni tak medzi štátmi ako aj medzi regiónmi⁵.

Jednotný európsky akt z roku 1987 po prvý krát zaviedol pojem Ekonomická a sociálna súdržnosť ako plnoprávnu politiku Spoločenstva. Neskôr Maastrichtská zmluva v roku 1993 prepojila Ekonomickú a sociálnu súdržnosť s vytváraním Hospodárskej a menovej únie.

Fungovanie spoločného trhu predpokladá, že najmenej prosperujúce štáty vo veľkej miere investujú, aby dobehli svojich najrozvinutejších susedov a tým zvýšili svoju kapacitu rastu. Dosiachnutie tohto stavu je podmienené značným prebytkom investícií pre rozvoj, zlepšenie a modernizáciu infraštruktúry. Na druhej strane, aby sa tieto štáty mohli zúčastniť Hospodárskej a menovej únie, musia znížiť svoj rozpočtový deficit a neustále mať pod kontrolou svoj verejný dlh. Následne musia aj verejné výdavky byť veľmi starostlivo kontrolované.

Riešenie tejto dilemy poskytla Maastrichtská zmluva, ktorá počítala s vytvorením nového fondu určeného na finančnú podporu pre najmenej prosperujúce krajiny: Kohézny fond⁶. Kohézny fond financuje projekty zamerané na zlepšenie životného prostredia a integráciu do transeurópskych dopravných sietí v tých členských štátoch, v ktorých HDP na obyvateľa bol nižší ako 90 % priemeru EÚ, pričom táto hranica klesla na 75% priemeru Únie. Týmto spôsobom prispieva k trvalému rozvoju zainteresovaných štátov a k posilneniu súdržnosti v Európskej únii.

⁵ bližšie pozri: Politique régionale: Cohésion économique et sociale, <http://www.europa.eu.int/scadplus/leg/fr/lvb/g24000.htm>

⁶ bližšie pozri: <http://www.inforegio.cec.eu.int>

Vďaka tomuto Fondu, štyri benefičné krajiny (Španielsko, Portugalsko, Írsko a Grécko) sa priblížili konvergenčným kritériam definovanými Hospodárskou a menovou úniou neustále pokračujúc v investíciach do infraštruktúry.

Tu je niekoľko príkladov hlavných projektov podporovaných Kohéznym fondom medzi rokmi 1993 a 1999: zásobovanie Atén pitnou vodou cez rieku Evinos a spracovanie odpadových vôd blízko Thessalonik, autostrádový okruh okolo Madridu, opatrenia pre zalesnenie v Španielsku, vylepšenie dopravnej siete okolo Dublinu, aby sa uľahčil najmä prístup k letisku a doprava smerom na sever krajiny, zásobovanie a distribúcia vody v Dubline, v Tuam a v Limerick, Most Vasco de Gama na rieke Tage v Lisabone a odvoz pevného odpadu do Oporto.

Pre obdobie 2000-2006, Európska rada v Berlíne, v marci 1999, rozhodla dotovať Kohézny fond 18 miliardami euro. Táto dotácia postupne stúpala z 1,5 miliardy euro za rok 1993 na viac ako 2,6 miliardy euro za rok 1999. Vo finančnej perspektíve 2000 - 2006 sa táto hodnota bude pohybovať od 2,51 miliardy do 2,615 miliardy euro ročne. Táto suma bude slúžiť na financovanie nových zlepšovacích projektov životného prostredia a dopravnej infraštruktúry v Španielsku, Portugalsku, Írsku a Grécku.

Percentuálne rozdelenie rozpočtu a prídel každému členskému štátu- beneficiantovi bol stanovený Európskou radou v Berlíne (marec 1999) nasledovne: Španielsko 61 - 63,5 %, Portugalsko 16 - 18 %, Grécko 16 - 18 %, Írsko 2 - 6 % .

8 Perspektívy regionálne politiky Európskej únie

Európska únia nebude môcť v najbližších rokoch zrejme zvyšovať svoj rozpočet, a preto bolo potrebné realizovať reformu jednotlivých jej programov, ktoré čerpajú prostriedky zo spoločného rozpočtu. Naliehavá je otázka reforiem najmä v súvislosti s rozširovaním únie o nových členov. Vlády členských štátov sa dohodli, že jednou z ciest, ako znížiť výdavky, je postupné odbúravanie pomoci vyspelých regiónom.

Všetky tie regióny v členských štátoch Európskej únie, ktorých úroveň hospodárskeho rozvoja presahuje 75% priemeru EÚ, sú od roku 2000 vyňaté z poskytovania rozvojovej pomoci z európskych štrukturálnych fondov. Pri výpočte tohto kritéria vychádzal európsky štatistický úrad Eurostat z parity kúpnej sily v miestnych podmienkach.

Reforma celého systému štrukturálnej pomoci umožní obmedziť čerpanie z fondov v rokoch 2000 až 2006 v súčasných členských štátoch únie na 210 mld. euro a poskytnúť 45 mld. euro zo štrukturálnych fondoch pre nových členov. Úspory sa dosiahnu tak, že v najbližších rokoch bude 13 regiónov v desiatich členských štátoch Európskej únie zbavených možnosti čerpať z fondov štrukturálnej pomoci. Najväčšiu stratu utrpí Španielsko, kde bude najviac postihnutý Kantaberský horský región, ktorý so svojimi 77% iba o 2% presahuje európsky rozvojový priemer a oblasť Kastília-León, ktorá dosahuje iba 76% priemernej úrovne. Vo Veľkej Británii príde o pomoc Severné Írsko, ktoré dosahuje 81% priemernej úrovne a severné Škótsko, ktoré dosahuje 77% priemeru, v Taliansku to bude región Molise 79%. V Belgicku stratí nárok na čerpanie zo štrukturálnych fondov oblasť Hainaut (81%), kde bol v útlme banský priemysel. V Nemecku to bude východný Berlín (102%), ktorý už tvorí so západným Berlínom jeden celkom. Vo Francúzsku prestanú čerpať zo štrukturálnych fondov regióny Nord-Pas de Calais a Korzika, v Holandsku bude ukrátený o prostriedky z rozpočtu EÚ Flevoland.

Prvýkrát príde o pomoc i Portugalsko a to oblasti Lisabonu a údolia Tagu, v Grécku prestane byť beneficentom rozvojovej pomoci oblasť Attika. Tesne pod kritickou hranicou 75% sa ocitlo šesť ďalších provincií, ktorá môže však byť prekročená už v najbližšom období.

Podľa údajov Eurostatu sú evidentné rozdiely v úrovni hospodárskeho rozvoja v rámci jednotlivých členských štátov. Napríklad vo Veľkej Británii vykazujú najchudobnejšie regióny tretinovú hodnotu v porovnaní s úrovňou v Londýne a východné spolkové krajiny v Nemecku dokonca štvrtinovú úroveň v porovnaní s Hamburgom. Oblasť Londýna a Hamburgu sú najbohatšími regiónmi v EÚ. Ďalších šesť západoeurópskych regiónov bude zrejme v krátkej budúcnosti tiež zbavených možnosti čerpať prostriedky zo štrukturálnych fondov.

9 Nové členské štáty a regionálna politika EÚ

Napriek tomu, že štáty strednej a východnej Európy po vstupe do Európskej únie pocítia niektoré negatívne ekonomické dopady svojho členstva, ako je napríklad silné vystavenie ich ekonomík tlaku konkurencie, zvýšenie cien potravín apod., na druhej strane bude pre ne vstup

do EÚ znamenať niektoré finančné výhody. V prvých rokoch získajú tieto štáty značné finančné prostriedky z rozpočtu Európskej únie práve vďaka štrukturálnym fondom.

Kúpna sila desiatich reformných štátov, kandidátov na členstvo v EÚ, sa v porovnaní s priemerom EÚ pohybuje v súčasnosti od 23% do takmer 75%. V najbližších rokoch sa neočakáva radikálne zlepšenie ich ekonomickej situácie. V desiatich nových členských štátov, ktoré sú rozdelené na 56 regiónov, iba štyri regióny dosahujú priemernú úroveň EÚ – a to hlavné mestá: Bratislava, Budapešť, Praha, a Varšava. Značnú prosperitu v týchto štátoch, ktorá zrejme do obdobia ich začlenenia do EÚ, ešte zvýši vykazujú najmä veľké mestá. Z hľadiska HDP na obyvateľa presahuje priemer Európskej únie napríklad Praha, Budapešť, Bratislava, Varšava. Ekonomická úroveň celého Slovinska dosahuje v súčasnosti 75% úrovne EÚ.

Kľúčovým problémom pre kandidátske štáty bude príprava **Rozvojového regionálneho plánu**, ktorý musí spĺňať náročné formálne i obsahové požiadavky, napríklad na základe dôkladných analýz identifikovať kľúčové problémy odvetvia, úseku či regiónu, ich príčiny, definovanie opatrení, ktoré boli prijaté vládou na ich riešenie, oblasti, v ktorých majú byť nápomocné štrukturálne fondy, apod. Plán musí obsahovať indikatívne viacročné tabuľky a prehľad subjektov, o ktorých sa predpokladá, že sa budú podieľať na implementácii projektov. Je treba preukázať podporu navrhovaným projektom regionálnych subjektov. Veľký význam prikladá vplyvu jednotlivých projektov na životné prostredie.

Prostriedky, ktoré získajú noví členovia z rozpočtu EÚ

v mil. EURO

v % HDP

	1999	2005	2006	1999	2005	2006
Bulharsko	149	300	500	1,3	1,5	2,2
Česká republika	46	320	850	0,1	0,4	1,0
Estónsko	29	280	400	0,6	3,7	4,8
Maďarsko	92	1 500	2 500	0,2	2,1	3,4
Lotyšsko	33	145	300	0,5	1,7	3,2
Litva	44	165	290	0,4	1,3	2,0
Poľsko	125	1 200	2 800	0,1	0,5	1,2
Rumunsko	155	800	1 300	0,5	2,6	3,8
Slovensko	80	190	350	0,4	0,6	1,0
Slovinsko	16	460	780	0,1	1,7	2,7

Prameň: Hospodárske noviny 26.7.2000

Príprava prístupu kandidátskych štátov k systému štrukturálnych fondov, z ktorých je hradená podpora hospodársky zastávajúcich regiónov a ktoré tvoria jednu z hlavných politík EÚ, prebieha už od roku 1996.

Dnešné kandidátske štáty na členstvo v EÚ budú po svojom vstupe do EÚ musieť prijať ako jeden z prvých krokov regionálnu politiku EÚ. Na ňu nadviaže regionálna a sektorová analýza jednotlivých nových členských štátov, návrh prioritných oblastí pomoci a tvorba národných rozvojových regionálnych programov. Súčasne sa bude musieť vytvárať regionálna štruktúra zodpovedajúca požiadavkám EÚ. Nesmierne dôležité bude vytvoriť účinnú a transparentnú finančnú kontrolu a efektívny systém spolufinancovania jednotlivých rozvojových projektov.

10 Perspektívy Regionálnej politika Európskej únie na roky 2007 - 2013

Začiatkom 90. rokov 20. storočia dosahovali výdavky na zblížovanie ekonomickej úrovne asi 14% z celkových výdavkov rozpočtu ES. V súčasnosti výdavky na vyrovnávanie ekonomických rozdielov predstavujú asi 36% z celkových výdavkov Únie. Regionálna politika EÚ – jej ciele, financovanie a nástroje prechádzajú v procese rozširovania a prehĺbovania Európskej únie zmenami, ktoré majú viesť k štrukturálnym zmenám a rýchlejšie kvalitatívnemu rozvoju zaostalejších regiónov EÚ, ktorých je v súčasnosti 278. Rozšírením Európskej únie 1. mája 2005 došlo k „schudobneniu“ Únie ako takej, pretože pristúpili krajiny, ktoré sú v priemere chudobnejšie než členské štáty EÚ 15.

Po rozšírení Európskej únie sa značne zvýšil počet regiónov, ktoré nedosahujú úroveň 75% priemeru príjmu HPD p.c. . 92% obyvateľov nových členských štátov žije v takýchto chudobných regiónoch. Až 61% obyvateľov nových členských štátov žije v regiónoch, kde príjem na hlavu je nižší než 50% priemeru EÚ. V starých členských krajinách sa nachádza iba 32 regiónov, ktoré sa radia k tzv. chudobným a žije v nich asi 140 obyvateľstva. Najbohatším regiónom je Centrálny Londýn, ktorý dosahuje úroveň 315 % priemeru EÚ.⁷ Až 37 regiónov prekročilo hranicu 125%. Z regiónov, ktoré sa nachádzajú v nových členských štátoch patrí iba Praha so 153%. K najchudobnejším regiónom EÚ patria práve tie, ktoré sa nachádzajú na území nových členských štátov a nedosahujú ani 40%

⁷ Kollárová, Z.: Podpora EÚ zdvihla úroveň regiónov Hospodárske noviny 8.2.2005

priemeru HDP p.c.. Sú to niektoré regióny v Poľsku, Maďarsku, patrí k nim aj východné Slovensko a Lotyšsko.

Najbohatšie a najchudobnejšie regióny Európskej únie

Najbohatšie regióny			Najchudobnejšie regióny		
1.	Centrálny Londýn	315%	1.	Lubieske (Poľsko)	32%
2.	Brusel	234%	2.	Podkarpacie (Poľsko)	33%
3.	Luxemburg	213%	3.	Warminsko – Mazurskie (Poľsko)	34%
4.	Hamburg	188%	4.	Podlaskie (Poľsko)	35%
5.	Ide de France	176%	5.	Swietokrzyskie (Poľsko)	36%
6.	Viedeň	174%	6.	Ezsak Magyarország (Maďarsko)	37%
7.	Berkshire, Buckinghamshire a Oxfordshire	162%	7.	Opolskie (Poľsko)	37%
8.	Provincia Autonoma Bolzano	160%	8.	Eszak – Alfold (Maďarsko)	38%
9.	Štokholm	158%	9.	Východné Slovensko	39%
10.	Obernbayern	158%	10.	Lotyšsko	39%

Prameň: Eurostat

Regionálne politika Európskej únie na obdobie rokov 2007 – 2013 by mala byť zameraná na rozvoj infraštruktúry a regionálne dostupnosť, inovácie a znalostnú ekonomiku, ľudské zdroje a vzdelávanie. V otázkach o finančnej perspektívy na roky 2007 – 2013 však jednotlivé členské štáty viac sledujú svoje vlastné záujmy než harmonický rozvoj celej únie. Členské štáty Európskej únie majú zásadne rozdielne názory na financovanie chudobnejším regiónom. Bohaté štáty trvajú na tom, aby sa znížil rozpočet únie, čím by sa znížil aj objem finančných prostriedkov, ktoré prúdia do chudobných regiónov. Pokiaľ by prešiel návrh Veľkej Británie, zo štrukturálnych fondov by už nezískavali prostriedky napríklad Španielsko ani Portugalsko. Chudobnejšie štáty EÚ zastávajú názor, že by zaostalé regióny mali byť aj naďalej podporované zo spoločného rozpočtu únie. Nové členské štáty, ktoré pristúpili 1.5.2004, sú toho názoru, že im prislúcha hlavný diel z pomoci chudobnejším regiónov.

Európska komisia navrhuje 336 mld eur na rozpočtové obdobie 2007 – 2013 na regionálnu politiku. Z toho 79% by malo ísť na pomoc zaostalým regiónom, t.j. tým regiónom, ktoré nedosahujú ani 75% priemeru príjmu na hlavu v Európskej únii v parite kúpnej sily. 17% majú dostať ostatné regióny na podporu konkurencieschopnosti a 4% na podporu spolupráce medzi regiónmi. ⁸

⁸ Kollárová, Z.: Súboj členských krajín o eurofondy, Hospodárske noviny 25.5.2005

Európska komisia prijala na základe Tretej správy o ekonomickej a sociálnej kohézii v roku 2004 päť nových nariadení týkajúcich sa štrukturálnych fondov a kohézneho fondu. Finančné zdroje v rámci kohéznej politiky sa budú prideľovať v rámci troch nových prioritných cieľov štrukturálnej pomoci - konvergencia, konkurencieschopnosť a zamestnanosť, spolupráca.

Cieľ konvergencia – tento cieľ bude financovaný z Európskeho fondu regionálneho rozvoja, z Európskeho sociálneho fondu a z Kohézneho fondu. Prostriedky získajú chudobné regióny, ktoré nedosahujú ani 75% priemeru HDP p.c. Európskej únie. Väčšina nových členských štátov bude mať nárok na čerpanie v rámci realizácie tohto cieľa. Na cieľ Konvergencia by v rokoch 2007 – 2013 malo ísť 264 mld eur, t.j. 78,54% výdavkov.

Cieľ Regionálna konkurencieschopnosť a zamestnanosť - cieľ bude financovaný z prostriedkov Európskeho fondu regionálneho rozvoja a z národných rozvojových programov zamestnanosti financovaných z Európskeho sociálneho fondu. Čerpať z tohto fondu budú môcť tie regióny, ktoré nespádajú pod cieľ Konvergencia. Na druhý cieľ Regionálnej politiky v nasledujúcom sedem ročnom období malo smerovať 57,9 mld eur, t.j. 17,22% výdavkov.

Cieľ Európska územná spolupráca - vychádza z iniciatívy INTERREG. Z Európskeho sociálneho fondu budú finančne podporované regióny, ktoré sa nachádzajú pozdĺž vnútrozemských a námorných vnútorných a niektorých vonkajších hraníc EÚ. Tento cieľ by mal v nasledujúcom rozpočtovom období absorbovať 13,2 mld eur, t.j. a Európska územná spolupráca by mala byť financovaná v rozsahu 3,94%.

Na regionálnu politiku by mala ísť v rozpočtovom období 2007 až 2013 suma výdavkov vo objeme 336,1 mld eur⁹. Jedna tretina z tých zdrojov by mala smerovať do nových členských štátov únie, v ktorých väčšina regiónov patrí chudobným.

Každoročne by sa malo rokovať medzi predstaviteľmi členských štátov, Európskym parlamentom, Hospodárskym a sociálnym výborom s Výborom pre regióny o stratégii a prioritách regionálnej kohéznej politiky.

Regionálna politika sa bude financovať iba z troch fondov: Európskeho fondu regionálneho rozvoja, Európskeho sociálneho fondu a Kohézneho fondu. Na Kohézny fond sa budú vzťahovať rovnaké pravidlá ako na štrukturálne fondy.

V rozpočtovom období 2007 – 2013 by Slovensko malo uhradiť do spoločného rozpočtu cca 4 mld eur a malo by získať asi 10 mld eur. Slovensko by malo ročne

⁹ Kollárová, Z.: tretina zdrojov pre nových členov únie, Hospodárske noviny 16.2. 2005

získať zo spoločného rozpočtu asi 3% HDP.¹⁰ Doteraz platila zásada, že príjmy zo spoločného rozpočtu by nemali presiahnuť 4% HDP. Z toho 75% by malo smerovať do rozvoja regiónov a ostatná časť finančných prostriedkov by mala ísť do poľnohospodárstva a na podporu vedy a výskumu. Na Slovensko vidieku žije nadpolovičná väčšina populácie s istým zjednodušením možno konštatovať, že práve na vidieku sú sústredené niektoré ekonomické sociálne problémy.

Regionálna politika Európskej únie by mala napomáhať spolu s národnými zdrojmi zmenu štruktúry ekonomiky tak, aby táto bola schopná efektívnejšie sa rozvíjať a rýchlejšie dobehnúť rozvinutejšie regióny. Regionálna politika EÚ podobne ako Spoločná poľnohospodárska politika je často podrobovaná ostrej kritike najmä zo strany tých štátov, ktoré sú donormi. Mnohí kritici súčasného mechanizmu rozdeľovania prostriedkov zo spoločného rozpočtu EÚ navrhujú nepodporovať tie regióny, ktoré nie sú z vlastných zdrojov a z vlastnej iniciatívy schopné zabezpečiť svoj efektívny rozvoj. Naopak navrhujú znížiť finančnú podporu týmto regiónom a takto usparené prostriedky predisponovať tým regiónom, ktoré sa úspešne rozvíjajú a tak podporiť rozvoj daného štátu, resp. Európskej únie ako takej. Čisto ekonomický pohľad na danú problematiku možno zvädza k takýmto záverom. Treba však brať do úvahy skutočnosť, že Európska únia v značnej miere sleduje nielen čisto ekonomické ciele, ale ekonomické ciele v ich širšom sociálno – ekonomickom kontexte, keď podporuje ekonomické aktivity v tých oblastiach, ktoré nie sú atraktívne pre podnikateľské aktivity z najrôznejších dôvodov. Otázna však zostáva miera efektívnosti využitia prostriedkov zo štrukturálnych fondov a z Kohézneho fondu, ktorá by mohla byť kvantifikovaná presnejšími kritériami ich využitia a tým i úspešnosti vyrovnávania ekonomických disparít jednotlivých najmä zaostalých regiónov Európskej únie.

Použitá literatúra:

1. Redor, D.: *Intégration européenne*, Hachette, Paris, ISBN 2 – 01 – 14 – 5280 - 5
2. Favaque, E. - Lagadec, G.: *Intégration économique européenne*, De Boeck Université, Paris, ISBN 2 – 8041 – 3952 – 2
3. *Hospodárske noviny*, ročník 2000 – 2005
4. *Hospodárske noviny*, ročník 2000 – 2005
5. *Trend*, ročník 2000 – 2005

¹⁰ Jančík, E.: Prídu miliardy z nového rozpočtu únie

